

ВІДГУК
офіційної опонентки
докторки філософських наук
ГОРОХОЛІНСЬКОЇ ІРИНИ ВОЛОДИМИРІВНИ
на дисертацію
СИНЬОГО ВАЛЕНТИНА СЕРГІЙОВИЧА
«Сучасне християнське лідерство в освіті», поданої
на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі
спеціальності 09.00.14 – богослов'я

В умовах постсекулярних реалій богословська освіта в Україні переживає часи своєрідного ренесансу. Цей ренесанс полягає у відродженні кращих стандартів та традицій богословської фахової підготовки, котрі в радянський час, як відомо, були або суворо формалізовані у мінімумі богословських закладів, а частіше просто «утилізовані» як такі, які не відповідають потребам системи освіти. Це тим більше стосувалося в ті часи протестантської богословської підготовки.

За таких умов перші роки незалежності України постали плацдармом для відновлення (або й народження наново) українських богословських традицій, а початок ХХІ ст. накреслив можливості нарощення якісних змін в українському богослов'ї. Але крім ідейних і методологічних трансформацій, важливі й зміни в організації менеджменту богословської освіти: є нагальна потреба в дедалі інтенсивнішому набутті ним раціональних та відповідальних параметрів. І нерідко саме протестантські освітні заклади в цьому напрямку демонструють доволі продуктивні корпоративні моделі християнського місійного управління, котрі є одночасно ефективними і за своїм

практично-організаційним іміджевим вектором, і за внутрішньо-церковним впливом.

Вивчення тенденцій, котрі характеризують навіть упродовж кількох останніх років розбудову системи богословської освіти та підготовки відповідних фахівців вищої категорії в Україні, відразу продемонструє, наскільки протестантські механізми облаштування освітнього середовища, взаємин із зовнішніми стейкхолдерами та внутрішньо-організаційна зосередженість на високій результативності й успішній «командній роботі» дають в кількісному та й якісному плані значні показники динамічного розвитку. Це виявляється і в розширенні мережі духовних освітніх закладів, і в отриманні державних ліцензій на здійснення освітньої діяльності, і в акредитації освітньо-професійних та освітньо-наукових програм, і в захистах кандидатських та докторських дисертацій тощо.

Усе це є свідченням, з одного боку, того, що (веберівською мовою) символізує основи протестантської етики, зокрема, і її аспект підходу до облаштування будь-якої справи (так звана ділова етика), в тому числі й освітньої діяльності. З іншого боку, в цьому – вияв вірності протестантських громад своїй місійній природі, наслідування кращих традицій вчительства та спільнотності, котрі були продемонстровані Христом і Його учнями. Третім (але не за значущістю, а тільки за рахунком) характерним маркером цієї ситуації є формування культури християнського лідерства в корпоративній царині протестантських освітніх закладів.

Як відомо, лідер – це не будь-який менеджер чи керівник, а той, який і словом, і ділом надихає, мотивує та підштовхує до розвитку, інноваційності, креативності членів спільноти поряд із чіткою вірністю традиціям, соціальним «ритуалам» цієї спільноти, що визначають її унікальну виразність. Синергія християнського світогляду, креативності

та відкритості до нового й бажання руху до якісних змін – ось такими бачиться окремий взірець лідерства в системі протестантської освіти. А в аспекті спільноти та певного сформованого руху – це місійне служіння окремих особистостей, об'єднаних єдиною вірою та цілями. Роль лідерства в системі богословської освіти протестантизму важко переоцінити, а тому вивчення цього феномена є важливою проблемою, дослідження якої дасть можливість не тільки примножити ефективні моделі богословської системи освіти, а й комплексніше вивчити основи протестантської соціальної етики, корпоративної культури та теології протестантської освіти.

Саме ці проблеми є цариною вивчення дисертаційного дослідження Валентина Сергійовича Синього, котрий намагається систематично розкрити основи християнської педагогіки та менеджменту освіти через призму феномена лідерства. Окресливши хронологічні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) та ідейно-теоретичні межі дослідження, дисертант вдало формулює дослідницькі завдання та розкриває науковий апарат дисертаційної роботи. Структура роботи відображає зміст поставлених завдань і є логічною та виправданою.

У першому розділі традиційно детальніше розкриваються джерельні та методологічні основи дисертаційної роботи, конструюється її фундамент на базисі аналізу наявних підходів до вивчення духовної освіти (в тому числі протестантської) і тлумачень у світлі предметності дисертаційної роботи таких понять, як «церква», «місія», «лідерство» тощо. Нам імпонує той факт, що дисертант намагається здійснювати логіко-класифікаційні зусилля (щодо етапів розвитку протестантської вищої освіти); аналітично узагальнювати поточні висновки через компаративний аналіз (під час витлумачення категорій, зокрема, поняття «Церква»); у типологічному ключі розкриває ті моделі лідерства, які є визначальними для його дослідження. І такі історіографічні та

теоретико-менеджерські узагальнення дисертантові вдається здійснювати, не пориваючи водночас із якісними богословськими висновуваннями.

Другий розділ роботи окреслює місце лідерології в системі богословського знання (а саме як дисциплінарного елемента практичної теології). Дисертант вдало осмислює причини та передумови, котрі активно «вписали» в протестантський богословський дискурс феномен лідера та лідерства. Прикметно, що в цьому викладі здобувач, виділяючи три основні моделі лідерства, які характеризують християнське лідерство у освіті зокрема, намагається не тільки відзначити історичність появи кожної конкретної моделі й ті соціальні реалії, які їх покликали до життя, а й обмірковувати їхню етичну значущість та наповненість. Це реалізується й у зусиллях, спрямованих на те, щоб виявити синергію християнського лідерства та основ християнської педагогіки. По суті, дисертант вдало демонструє, що християнський спосіб світобачення і світорозуміння (те, що ми називаємо християнським способом життя – у ХХІ столітті) – це не смиренно-байдужий до світу затворницький спосіб плекання своєї віри, а навпаки: діяльнісний, місійний механізм утвердження вірності заповідям Христа. Відкритість і діалогічність, активність та мотиваційний менеджмент – ось характеристики сучасного християнського лідера, котрий водночас кожним своїм вчинком і словом засвідчує вірність християнським чеснотам та нормам віри.

Третій розділ дисертаційної роботи підсумовує емпіричне соціологічне дослідження, яке здійснив дисертант в руслі вивчення конкретного досвіду українських баптистських закладів вищої духовної освіти. Основний фокус соціологічної вибірки – керівники евангельських семінарій, які акредитовані ЄААА, а також члени опікунських рад цих закладів освіти. Методом здійснення

соціологічного опитування було обрано інтерв'ю. Під час їх інтерв'ювання дисертант виявив ті пріоритети розвитку богословської освіти, котрі є найціннішими для освітнього «лідерського корпусу» українського баптизму. Деякі з них однаково цінні для ректорів та представників опікунських рад, а щодо інших було виявлено певну розбіжність у баченні їхньої першочергової цінності чи шляху реалізації. Зокрема, обидві групи респондентів чітко вказали, що стратегія та візія – як осердя корпоративної культури функціонування будь-якого успішного суб'єкта діяльності – найважливіша частина їхньої роботи. Це позитивна тенденція, яка демонструє бажання протестантських лідерів в освітній професійній діяльності засвідчувати власну ідентичність та традиції, а поряд з тим орієнтацію на стратегію розвитку і інноваційності. Важливо, щоб це здійснювалося без огульного заперечення «старого», традиційного (основоположного і пов'язаного із системою праксису та віри), а мобільно та інтерактивно імплементувалося в реалії ХХІ століття із чітким баченням проблемних векторів такої імплементації. Саме в цьому й полягають стратегічно виважені візії християнського лідера наших днів, здатного бути «світлом для світу». В освітній сфері це надзвичайно важливо, адже від стратегії розвитку освітньої спільноти та обраної візії власного позиціонування окремого богослова, який здобуває в цьому середовищі освіту, залежать і гуманістичність та ґрунтовність підготовки окремих лідерів думок, на слова та вчинки яких орієнтуватимуться інші; і можливості розвитку церковної спільноти; і специфіка міжконфесійного діалогу тощо. Власне основним завданням колективного лідерства (ректорати + опікунська рада як приклад) є напрацювання найбільш успішної моделі реалізації згаданих завдань. А тому, як свідчить аналіз інтерв'ю, не може не видаватися схвальним те, що євангельські лідери в освіті це усвідомлюють.

Останній, завершальний четвертий розділ дисертаційної роботи за своєю специфікою, як нам видається, є найбільш богословськи наснаженим та філософічним. Тут дисертант аналізує значення богословського комунітаризму для розвитку богословської освіти загалом та ефективного функціонування колективного лідерства у цій царині. Методологічним полем тяжіння цієї частини роботи є еклезіологічний комунітаризм Вольфа. Церква як образ Трійці постає центральною категорією для еклезіології постмодерного богослов'я. Єдність у співдії, єдність у різноманітті, синергія відкритості та індивідуальності – ось орієнтири розвитку не тільки церковної спільноти вірян, а й богословської освітньої системи. В такій кондиції колективне лідерство полягає не тільки в активній співпраці ректорів із опікунськими радами, але в максимальній співучасті всіх учасників освітнього процесу у формуванні стратегії, змісту та прогнозованих результатів освітньої діяльності. А тому важать думка та індивідуальні потреби усіх тих, хто власними правами чи інтересами долучений на тому чи іншому етапі до результатів освітньої діяльності закладів вищої духовної освіти. Цінність ідей, досвіду, «харизми» кожної окремої особистості визначає колективну, узагальнену якість спільнотної роботи. «Щоб всі були одно» – ось основна модель такого лідерства, котра була закладена ще Христом його проповіддю і його Учительською місією.

Висновки із дисертаційного дослідження, що підсумовують якість розв'язання дослідницьких завдань доволі ґрунтовні, мають ідейно-теоретичну та практичну цінність для богослов'я загалом і облаштування практики здійснення богословської освітньої діяльності зокрема.

Поряд з тим, констатуючи загалом належну дослідницьку та фахову культуру здобувача і здійсненої ним праці, висловимо й кілька зауважень (рекомендацій) та запитань дискусійного характеру:

1. Робота, безсумнівно – важлива та актуальна загалом для українського богослов'я як теоретична пропедевтика теології освіти, а також і корпоративної культури для майбутніх фахівців-богословів, які планують реалізовувати свій потенціал не тільки в пастирському служінні чи науковій діяльності, але й освітньо-науковій. Вона не позбавлена емпіричної опори та ідейно-теоретичних узагальнень, що є цінним для будь-якої наукової розвідки. Але все ж відчутна й певна методична та методологічна невпевненість автора: одні частини роботи надзвичайно наснажені богословськими, філософськими узагальненнями, інші – сухою емпірикою. Це особливо помітно при зверненні до автореферату, який є есенцією тексту дисертації: третій розділ більшою мірою видається менеджерським звітнім узагальненням (звичайно, не позбавленим дослідницької інтенції, але мало підданим богословській призмі узагальнень). Вартувало б послідовніше співвідносити емпіричні висновування із богословсько-теоретичними. Це ще більше підсилило б значущість проведеного соціологічного дослідження.

2. Загалом структура роботи відповідає заявленій меті й сприяє розкриттю поставлених дослідницьких завдань, проте ми маємо кілька міркувань щодо «дизайну» цього дослідження, які, можливо, стануть у пригоді авторові під час підготовки монографічної праці:

2.1. Впадає в око, що тільки перший розділ дисертації містить підрозділи, а всі інші є суцільним, структурно не рубрикованим, викладом. Ми не заперечуємо можливості такого структурування, проте структура роботи є її, так би мовити, «візитівкою» (вказує на логіку дослідження) і свідченням комплексності (місткості) проблемного прочитання кожного конкретного заявленого загальним розділом завдання. Тож дедуктивний або індуктивний ланцюжок структурування наукового тексту дозволяє спрограмувати хід думки, логіку викладу й

візуалізує логіко-концептуальну схему дослідження. З огляду на обрану дисертантом структуру ми могли б порекомендувати третій параграф першого розділу «Зростання ролі колективного лідерства...», де йдеться про моделі колективного лідерства в освіті, характерні для світового протестантизму, перенести в другий розділ, який має саме таку назву «Моделі християнського лідерства...». Тоді б перший розділ складався із двох параграфів (перший, який за змістом є методологічним, а другий історіографічним), і другий розділ також мав би два параграфи (один про моделі християнського лідерства в світі та їх впровадження в освітній діяльності, а інший про відповідний український досвід протестантських спільнот).

2.2. Розділ третій є підсумком емпіричного («польового») дослідження. Такі розділи із явним практичним вектором доволі ефективно слугують завершенню дослідження, а тому його можна було б поміняти місцями у структурі із четвертим розділом, який є глибинно теоретичним і розкриває ідейне підґрунтя формування колективного лідерства в протестантській освіті. Його також можна було б розділити на два параграфи. Оскільки центральним вектором цього розділу є богослов'я Вольфа, то перший параграф (як воно текстуально і є, лише без розділення) окреслив би власне доктрину цього мислителя, а другий розкрив би її значущість та дієвість у реаліях семінарського освітнього процесу (формування спільноти лідерів в освіті за взірцями Вольфової еклезіології). У такий спосіб третій розділ би демонстрував саму ідею, а четвертий – якою мірою українські протестантські заклади вищої освіти відповідають цій ідеї. Це б дало змогу дисертантові більш чітко сформулювати в цьому емпіричному розділі наскрізні богословські та практичні завдання, котрі мають нагально розв'язуватися в богословській освітній системі.

3. Цікавою є думка дисертанта щодо доцільності / недоцільності здобуття духовними закладами вищої освіти державних ліцензій та акредитацій, адже, як відомо, у внутрішньо-конфесійному середовищі різних християнських спільнот доволі активно досі точаться дискусії щодо такої потреби «підлаштовуватися» під вимоги держави в умовах, коли отримати державне фінансування підготовки фахівців все ж богословським освітнім програмам сподіватися годі. Відповідно, хотілося б почути: які, на думку дисертанта, позитиви від такої державної додаткової «легалізації» отримують богословські заклади освіти? І чи отримують взагалі? Яка роль християнського лідерства в цих процесах потенційної конвергенції світської освіти й духовної?

4. Цікаво почути, чим обґрунтована така вибіркова прицільна увага до ідей власне Мирослава Вольфа (окрім тих, які, зрозуміло, є очевидними). Чим керувався дисертант, коли зосередив свою увагу на ідеях тільки виключно цього богослова поряд з наявними іншими підходами та концепціями.

5. Хотілося б ґрунтовніше простежити у вступі та першому розділі роботи розуміння дисертантом теоретико-методологічної основи дослідження: як та чи інша ідея (окрім власне ідей Вольфа), метод чи принцип працюють на користь відповідним дослідницьким цілям (конкретні прозорі вказівки). Проте це комплексніше може бути реалізовано в подальших дослідженнях завдяки ще ретельнішій розробці дослідником власного методологічного апарату.

Не зважаючи на висловленні зауваги, ознайомлення з авторефератом, дисертацією та публікаціями автора дають підставу для висновку про те, що робота Синього Валентина Сергійовича «Сучасне християнське лідерство в освіті» – самостійне завершене дослідження науково актуального комплексу проблем, йому притаманна наукова новизна та воно відповідає вимогам чинного «Порядку присудження

наукових ступенів (постанова Кабміну України № 567 від 24 липня 2013 року, із відповідними змінами). Тож її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.14 – богослов'я.

Офіційна опонентка:

докторка філософських наук,
доцентка кафедри філософії та культурології
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Ірина Горохолінська

